

Recenzie

Vladimír Spousta: Vizualizace vybraných problémů hraničních pedagogických disciplín

Brno : Masarykova univerzita, 2010. 193 s., 1. vyd.

Recenzovaná publikace je součástí trilogie o vizualizaci (1. díl: Vizualizace vybraných problémů základních pedagogických disciplín, 2. díl: Vizualizace vybraných problémů aplikovaných pedagogických disciplín), v níž autor z tohoto zorného úhlu přehlíží celé rozsáhlé pole pedagogických jevů. Trilogie je pozoruhodná zejména tím, že problematiku vizualizace zpracovává komplexně, tj. nejen teoreticky, ale též s výrazným zřetelem k aplikaci v pedagogické praxi. Přehledy vybraných vizuálií z pedagogických a příbuzných disciplín nejsou jen ukázkami tvořivé praxe pedagogů, ale představují též pramen pro zobecnění a teoretické závěry, poněvadž demonstrují spojení myšlení s vizuálním vnímáním. Po této stránce je autorovo úsilí o vizualizaci jevů také podnětem pro hlubší analýzu poznávacího procesu.

První část spisu *Vizualizace jako teoretický problém* zúročuje četné předchozí autorovy studie o vizualizaci, kterou autor analyzuje z hlediska gnozeologického, psychologického, sociologického a pedagogického. Autor postupuje metodicky promyšleně a systematicky, má stále na mysli budoucího uživatele. Objasňuje pojem vizuální gramotnosti, kterým rozumí schopnost rozumět vizuálnímu jazyku, myslet vizuálně, používat vizuální prostředky i vizuálie vytvářet. Velkou pozornost věnuje odborné terminologii, kterou vytrvale a důsledně vysvětluje odvozováním od původního jazyka. Podrobně se zabývá typy vizuálií, které dělí podle různých kritérií. Rozeznává reálný předmět, kopii, model, symbol a znak, které mohou být realizovány jako obraz, schéma, graf, mentální mapa nebo tabulka. Tato podrobná kategorizace vizuálií umožňuje s vizuáliemi cílevědomě pracovat a využívat je k pedagogickým cílům.

Otázka vizuálií není přednostně jen prostředkem zrychlení a zefektivnění komunikace, ani jen pedagogickou pomůckou při osvojování si stále zvětšujícího toku informací. Je také výrazem nové situace naší civilizace, v níž se ocitá dnešní člověk při orientaci ve světě, kdy musí zvládat komplexní, složitě strukturované a systémové souvislosti jevů. Pro tyto nové fenomény jazyk často používá tradiční pojmenování (např. kompetence), vizualizace je však lépe postihne schematickým zobrazením. Tento nastupující trend výraznějšího a rychlého kódování plní vizuální jazyk, a to různými značkami a symboly, které nás stále více obklopují. Do popředí komunikace se tak dostává nový prostředek, který ve své zkratkovitosti, univerzálnosti a obecné srozumitelnosti vyhovuje potřebě zrychleného dorozumívání i při růstu informací. Autor mono-

grafie transponuje vizuální jazyk do pedagogické oblasti a naznačuje cesty, jak vizuálnímu jazyku rozumět, ale též jak jej tvořit a rozvíjet.

Vzhledem k zaměření textu autor zvláště věnuje pozornost školnímu obrazu, schématu, grafu, mentální mapě a tabulce, přičemž podrobněji se zabývá schématem, grafem a mentální mapou, i když ani školní obraz by neměl být opomíjen. Na příkladech demonstuje jejich specifické funkce ve výuce a možnosti jejich využití. Všimá si též jejich působení na kulturní a estetické kvality přírodního a sociálního prostředí a klade si otázku, jak by mohly být nonverbální prostředky koncipovány, aby optimálně plnily didaktické funkce. Zdůrazňuje se, že by se měla zvýšit schopnost vizuální jazyk číst, což ostatně platí i o tradičním verbálním textu. Dále se upozorňuje, že vizualizace v sobě skrývá i určitá rizika, z nichž hlavní je nebezpečí, že přílišné nebo nevhodné používání názornosti může negativně působit na rozvoj abstraktního myšlení. Z hlediska poslání práce je podnětná též kapitola zabývající se kritérii výběru vizuálií pro aplikaci v učebním procesu.

Druhá část monografie *Vybrané problémy hraničních pedagogických disciplín ve vizualizované podobě* uvádí příklady vizualizace ve filozofii výchovy, v pedagogické psychologii, v sociální pedagogice a v oborové didaktice. Publikovaná schémata, grafy a tabulky pocházejí více než z jedné třetiny z dílny autora, dále od oslovených respondentů a zbytek od jiných autorů. Uvedený vizuální materiál je zajímavý a podnětný, ale výraznějších výsledků by bylo dosaženo, kdyby se vizuálie vybíraly podle promyšleného záměru a byly utříděny. I tak však uvedené ukázky svědčí o pozornosti, kterou autoři vizuálnímu zobrazování věnují.

Ani v krátké recenzi nelze opomenout celkové velmi pečlivé zpracování dané problematiky, která je pro autorovy spisy typická. Nechybí přehled použité literatury, rozlišující knižní publikace, sborníkové a časopisecké studie, ani seznam publikací, z nichž vizuálie pocházejí. Je též připojen jmenný a věcný rejstřík. Všechny tři díly představují unikátní celek, který originálně pojednává o problematice vizualizace v pedagogických a s pedagogikou úzce souvisejících oborech. Za úvahu by stálo vydat všechny tři díly v jednom svazku.

Josef Maňák
Masarykova univerzita, Brno (Czech republic)